

Leonarda Dacewicz, *Antroponimia Tatarów litewsko-polskich w przekroju historycznym*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, 2012, 259 s.

W ostatnim okresie zaszły istotne zmiany na mapie politycznej Europy: sąsiadujące z nami od wschodu narody wybiły się na niepodległość, a grupy etniczne, w tym Tatarzy i Karaimi, otrzymały możliwość swobodnego rozwoju. W nowo powstałej sytuacji na plan pierwszy wysuwa się problem ułożenia dobrosąsiedzkich stosunków z naszymi wschodnimi sąsiadami. Coraz częściej zatem zadajemy sobie pytanie, kim są nasi sąsiedzi: Litwini, Białorusini, Ukraińcy, Rosjanie – staroobrzędowcy, Tatarzy, Karaimi. Pytamy o ich język, kulturę, tradycje i nierzadko stwierdzamy, że nasza wiedza o historii i dniu dzisiejszym tych narodów i grup etnicznych jest nadzwyczaj skromna. Dotyczy to w szczególności Tatarów i Karaimów – dwóch najmniejszych i najmniej znanych grup etnicznych i związków wyznaniowych.

Obserwowane w ostatnich latach odradzanie się tradycji narodowych i lokalnych wspólnot może być źródłem napięć, a nawet konfliktów, zwłaszcza tam, gdzie do głosu dochodzi niechęć lub wręcz wrogość do „innych”, gdzie nie znajduje zrozumienia ani tym bardziej szacunku żadna odrębność, w tym również narodowa i etniczna. Takie postawy są najczęściej wyrazem ignorancji, braku podstawowej wiedzy o historii i dniu dzisiejszym sąsiedniego narodu czy grupy etnicznej.

Szczególne znaczenie w takiej sytuacji nabiera problem wzajemnej otwartości społeczeństw na kulturę i język sąsiada. Pozwoli to na dostrzeżenie i lepsze zrozumienie charakteru poszczególnych narodów i grup etnicznych, ich aspiracji, sprawi, że z czasem odrębność narodowa, etniczna, kulturowa czy religijna będzie wywoływać u innych zainteresowanie, nie zaś nieufność, podejrzliwość czy pogardę. Jest to, jak się wydaje, najprostsza droga do ułożenia normalnych stosunków między sąsiadami, opartych na zasadzie wzajemnego zrozumienia, szacunku i tolerancji, z uwzględnieniem oczywiście obustronnych interesów. Zwracał na to niejednokrotnie uwagę J. Giedroyc – publicysta, polityk, twórca i długoletni redaktor paryskiej „Kultury”.

Niewątpliwie lepszemu poznaniu historii i specyfiki kulturowej Tatarów litewsko-polskich, którzy od ponad sześciu wieków związali swoje losy z losami nowej ojczyzny – początkowo Wielkiego Księstwa Litewskiego, później państwa polsko-litewskiego, a następnie Rzeczypospolitej, będzie służyć monografia Leonardy Dacewicz pt. *Antroponimia Tatarów litewsko-polskich w przekroju historycznym*.

Monografia L. Dacewicz jest pierwszym w onomastyce polskiej opracowaniem nazewnictwa Tatarów tak szeroko ujętym w wymiarze geograficznym (obszar byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego) i chronologicznym (XVI–XX wiek). Praca ta doskonale wpisuje się w nurt ciągle aktualnych i potrzebnych badań nad nazewnictwem

mniejszości narodowych zamieszkujących dawne rubieże I Rzeczypospolitej. Nawiązuje jednocześnie do nielicznych, lecz bardzo cennych opracowań wcześniejszych, które poświęcono antroponimii Tatarów litewsko-polskich – przedwojennej pracy S. Kryczyńskiego¹ i wydanej 60 lat później pracy H. Jankowskiego².

Monografia autorstwa L. Dacewicz ma strukturę przejrzystą i przemyślaną. Składa się z kilku części:

Zagadnienia wstępne:

I. Historia osadnictwa, struktura społeczna oraz sytuacja ekonomiczna, prawna, wyznaniowa i językowa Tatarów litewsko-polskich;

II. Antroponimia Tatarów litewsko-polskich w przekroju historycznym;

Zakończenie;

Słownik nazw osobowych Tatarów litewsko-polskich;

Literatura;

Summary.

W *Zagadnieniach wstępnych* autorka określiła między innymi cel pracy oraz zakres chronologiczny i terytorialny badań. L. Dacewicz stwierdza, że przedmiotem opracowania „jest proces kształtowania się nazwisk Tatarów litewsko-polskich, ich analiza semantyczna, strukturalna i frekwencyjna, zasób i frekwencja różnorodnych form imion, udział imion muzułmańskich i imion chrześcijańskich oraz udział polskiego i wschodniosłowiańskiego substratu językowego w antroponimii tatarskiej” (s. 7).

Autorka zauważa, że opracowanie nie pretenduje do całościowego ujęcia zagadnienia z kilku powodów: „autorska ekscerpcja wielu źródeł wymaga bardzo dużego nakładu czasu, ekscerpcja źródeł wiąże się też z trudnością wyselekcjonowania z dużych objętościowo tekstów fragmentów dotyczących tak małej grupy ludzi [...], brak rzetelnych źródeł drukowanych, trudny do interpretacji materiał imiennicy zawierający nawarstwienia z różnych języków, z czym nawet wybitni turkolodzy nie zawsze sobie radzą, istniejące opracowania zawierają różne interpretacje i hipotezy, ma miejsce polemika i ewolucja poglądów na temat zasięgu, liczebności i charakteru osadnictwa, pochodzenia i przyczyn utraty języka, itd.” (s. 7).

L. Dacewicz stwierdza, że z wymienionych powodów recenzowane „opracowanie ma charakter bardziej dokumentacyjny i przeglądowy niż interpretacyjny, ale obejmuje okres od początku kolonizacji tatarskiej w Wielkim Księstwie Litewskim (dalej WKL – M.S) do czasów współczesnej Rzeczypospolitej, czyli dokumentuje badane zjawiska w szerokiej perspektywie czasowej” (s. 7–8).

W *Zagadnieniach wstępnych* autorka opisała dotychczasowy stan badań z zakresu antroponimii tatarskiej na terenie WKL, który przedstawia się, zdaniem autorki, nader skromnie, dokonała charakterystyki bazy źródłowej, wiele uwagi poświęcając m.in.

¹ S. Kryczyński, *Tatarzy litewscy. Próba monografii historyczno-etnograficznej*, „Rocznik Tatarski” 1937, nr 3, 318 s.

² H. Jankowski, *Nazwy osobowe Tatarów litewsko-polskich*, „Rocznik Tatarów Polskich” 1977, nr 4, s. 59–90.

omówieniu mało znanych w środowisku onomastów ksiąg metrykalnych gmin mahometańskich, a także określiła strukturę pracy.

We wstępie L. Dacewicz przekonująco wyjaśniła użycie nazwy *Tatarzy litewsko-polscy*, przywołując także inne używane w literaturze naukowej terminy oraz liczne w tej kwestii stanowiska badaczy, zwłaszcza historyków. Za interesujące uważam również rozważania autorki na temat genezy etnonimu *Tatar*.

Zagadnienia wstępne stanowią doskonale wprowadzenie do części zasadniczej rozprawy, której przedmiotem jest analiza antroponimii Tatarów polsko-litewskich w przekroju historycznym.

I rozdział monografii poświęcono historii osadnictwa Tatarów na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego, w tym również na Podlasiu. Z punktu widzenia metodologicznego takie rozwiązanie należy uznać za uzasadnione i ważne, ponieważ proces kształtowania się i funkcjonowania nazewnictwa określonego narodu czy grupy etnicznej jest ściśle związany z jego dziejami. Nie przypadkiem w tym rozdziale przywołano liczne nazwy osobowe ordyńskich rodów, omówiono strukturę społeczną, sytuację ekonomiczną i prawną oraz dokonano charakterystyki wyznaniowej i językowej Tatarów litewsko-polskich.

W I rozdziale L. Dacewicz dokonuje szczegółowego opisu osadnictwa Tatarów w Wielkim Księstwie Litewskim i dawnej Rzeczypospolitej, dokładnie wykorzystując dostępne źródła historyczne i dotychczasowe opracowania. Autorka zaznacza, że „dokonała się swoista ewolucja poglądów dotyczących chronologii oraz rozumienia przyczyn i uwarunkowań kolonizacji tatarskiej na omawianym obszarze” (s. 25). Jest jednak świadoma faktu, że nadal istnieje w tym zakresie wiele kwestii dyskusyjnych. Należy zauważyć, że wskazując na różnice w poglądach badaczy, autorka raczej nie zajmuje stanowiska w kwestiach dyskusyjnych.

Za szczególnie interesujący i wnikliwie opracowany uznaję opis osadnictwa tatarskiego na Podlasiu. Autorka omawia rozwój osadnictwa tatarskiego zarówno na terenie Podlasia koronnego, w skład którego wchodziła ziemia bielska, drohiccka i mielnicka, jak również Podlasia litewskiego, które obejmowało ziemię brzeską, kamieniecką i kobryńską. L. Dacewicz zauważa, że osadnictwo tatarskie na Podlasiu rozwinęło się w drugiej połowie XV wieku. Pierwsi osadnicy tatarscy otrzymali nadania ziemi od księcia litewskiego i króla Kazimierza Jagiellończyka. Za czasów księcia Witolda Tatarzy osiedlali się pod Grodnem, Drohiczyńem i Rajgrodem, a następnie pod Krynkami. Na przestrzeni XVI i XVII wieku powstawały kolonie Tatarów tykocińskich i knyszyńskich. Autorka monografii zauważa, że geneza osadnictwa Tatarów w ekonomii brzeskiej, grodzieńskiej i kobryńskiej w drugiej połowie XVII wieku wiąże się ze zdradą Lipków w 1672 roku. Wielu Tatarów osadzono także w ekonomii brzeskiej, kobryńskiej i grodzieńskiej na mocy przywilejów z 1679 roku. Stan posiadania Tatarów w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku powiększył się, ponieważ kolejni królowie nadawali zasłużonym żołnierzom tatarskim drobne królewszczyzny lub oddzielne włóki na terenie Podlasia. L. Dacewicz interesująco przedstawia losy Tatarów podlaskich po trzecim rozbiórce Rzeczypospolitej, kiedy to Tatarzy litewsko-polscy znaleźli się w obrębie różnych pań-

stwowości. Sytuacja Tatarów uległa pewnej zmianie dopiero po utworzeniu Księstwa Warszawskiego (1807), a następnie Królestwa Polskiego. W ich granicach znalazły się wsie tatarskie na Podlasiu i Suwalszczyźnie. Równie interesująco autorka monografii opisała złożone losy Tatarów podlaskich i suwalskich w czasie powstania styczniowego i po jego stłumieniu, a także po uzyskaniu przez Polskę niepodległości oraz po II wojnie światowej. Na zakończenie tej części pracy L. Dacewicz stwierdza, że po II wojnie światowej powstały „nowe ważne skupiska ludności tatarskiej w miastach, ale najważniejszymi miejscowościami, z biegiem czasu na miarę symbolu, wciąż pozostają Bohoniki i Kruszyniany” (s. 42).

II rozdział monografii poświęcono sposobom identyfikacji Tatarów litewsko-polskich. Antroponimie tatarską omówiono z podziałem na imiona, przydomki i nazwiska.

Autorka monografii dużo uwagi poświęciła imionom Tatarów litewsko-polskich, wyodrębniając trzy etapy ich rozwoju i funkcjonowania: a) imiona Tatarów w XVI–XVII wieku, b) imiona Tatarów w XVIII wieku, c) imiona Tatarów w XIX–XX wieku. Dokonując opisu imiennictwa tatarskiego właściwego dla trzech wymienionych okresów, L. Dacewicz należycie wykorzystała ustalenia ogólne i szczegółowe wyniki badań zawarte w dwóch monografiach poświęconych osobowym nazwom własnym Tatarów litewsko-polskich, por. S. Kryczyński (1937)³, H. Jankowski (1997)⁴.

Przydomkom i przezwiskom autorka recenzowanej monografii poświęciła mało miejsca, koncentrując się przede wszystkim na procesie kształtowania się poszczególnych typów nazwisk i różnorodnych sposobach identyfikacji Tatarów litewsko-polskich (w układzie chronologicznym). Omówiono pierwotne nazwiska Tatarów z sufiksem *-owicz*, a następnie nazwiska z sufiksem *-ski*. Autorka zauważa, że nazwiska tatarskie na *-owicz* były często zamieniane na nazwiska z sufiksem *-ski*. Zamiany tej dokonywano z przyczyn prestiżowych – z chęci upodobnienia się nosiciela nazwiska do szlachty polskiej.

Interesujące są uwagi L. Dacewicz dotyczące używanych w społeczności Tatarów litewsko-polskich na przestrzeni kilku wieków sposobów identyfikacji, czyli procesu ewolucyjnego przechodzenia od pojedynczych imion lub deskrypcji określonych poprzez dominujące w XVI i XVII wieku zestawienia hipokorystycznych form imion z patronimami, w tym charakterystyczne dla wschodniej Słowiańszczyzny trzejelementowe zestawienia, do dwuelementowego zestawienia: imię w pełnej oficjalnej formie i stabilne dziedziczne nazwisko.

W swojej monografii L. Dacewicz zajmuje się również sposobami identyfikacji kobiet w środowisku Tatarów litewsko-polskich, wykorzystując swoje dotychczasowe doświadczenie w badaniu tego typu nazw własnych⁵.

Najbardziej obszerną część recenzowanej monografii stanowi *Słownik nazw osobowych*, zawierający materiał źródłowy i objaśnienie motywacji antroponimów. Należy

³ S. Kryczyński, *op. cit.*

⁴ H. Jankowski, *op. cit.*

⁵ L. Dacewicz, *Nazewnictwo kobiet w dawnym powiecie mielnickim (XVI–XVIII)*, Białystok: Wydawnictwo Filii Uniwersytetu Warszawskiego, 1994.

podkreślić, że opracowanie tego *Słownika* wymagało ze strony autorki ogromnego trudu ze względu na żmudną i czasochłonną ekscerpcję źródeł archiwalnych. Kwerendę materiału L. Dacewicz przeprowadziła w wielu archiwach krajowych i zagranicznych. Dużo czasu i wyjątkowej wnikliwości wymagało również ustalenie właściwej motywacji prezentowanych w *Słowniku* antroponomów. Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że z postawionego przed sobą trudnego zadania autorka recenzowanej monografii wywiązała się należycie. *Słownik nazw osobowych* opracowano kompetentnie, z uwzględnieniem najnowszych propozycji metodologicznych. Zasadniczych błędów w interpretacji poddanego analizie materiału nie stwierdzono, aczkolwiek niektóre interpretacje antroponomów mogą być uznane za dyskusyjne. Pragnę jednak zauważyć, że na obecnym etapie badań antroponomii tatarskiej trudno takich sytuacji uniknąć, brakuje bowiem rzetelnych źródeł drukowanych, a te, którymi dysponujemy, zawierają liczne błędy, zwłaszcza że znaczny procent antroponomów tatarskich odznacza się złożonością, ponadto zawiera nawarstwienia z różnych języków turkijskich. Poza tym te osobliwe, egzotyczne na terenie Słowiańszczyzny antroponimy funkcjonowały w ciągu kilku wieków w obiegu ustnym i w związku z tym ulegały różnego typu przekształceniom, co dodatkowo utrudnia właściwą ich interpretację historyczną i filologiczną.

Przykłady haseł słownikowych:

KUNKIEWICZ: ...Селеймана Кункевича, ... Елемана (?) Кункевича 1591 ALT 96, 102. Por. n.os. Kunka (tur. konuk ‘gość’) Szyn 466; turk. kün ‘dzień, słońce’, künäj ‘słoneczko’ Bask 258.

KURCEWICZ: ...Marszałku Tatarskomu Kiędyjaru Kurcewiczu 1505 Much 140; Po Asanie Kurcewivzu... 1631 RDT 86. Por. może wsl. kurza ‘starucha’, tur. qur-saq ‘brzuch’ Bask 179.

KURCZYŃSKI: Stefan Kurczyński 1690 RPW 105. Por. n.m. Kurcino, Kurczyno, pow. wilejski SG.

KURMANCZUKOWICZ: Мацуля Курманьчуковичъ 1228 ЗЦД 112. Por. ptat. n.os. Kurmanczuk, zob. KURMANOWICZ.

KURMANCZYKIEWICZ: ...Мисюка Курманчикевича тотарина 1556 AGZS 109; Мисюка Курманчикевича, Исака Курманчикевича 1557 AGZS 163; ...татар господарьскихъ Аксубу Курманчикевича ...1558 AGZS 364; Isup Kurmanczykiewicz 1631 RDT 84. Por. ptat. n.os. Kurmanczyk, zob. KURMANOWICZ.

KURMANOWICZ: Вазюля Курмановичъ, Кудашь Курмановичъ, Курмановичи сами Асанакъ Курмановичъ 1528 ЗЦД 112, 114, 118; Jasko Kurmanowicz, Szczeńsny Kurmanowicz, po Mustafie Kurmanowiczu ...1631 RDT 80, 96; książ Heliasz Chalecki Kurmanowicz, kniaziewie Samuel i Adam Kurmanowiczowie 1690 RPW 164; Mustafa Kurmanowicz 1786 AWTL 210; Alej Kurmanowicz ojca Gambiera i matki Fatmy z Chazbijewiczów 1938 KPK1. Por. n.os. Kurman (<wschtur. kurman ‘futurał dla łuku’, kirg. kurman = ar. kurban ‘ofiara’) Szyn. 466; im. Kurman (←Kurba-n)-Ali (< ar. qurbān ‘ofiara’) Bask 186.

KURMASZEWICZ: Легушъ Курмашевичъ, Адышъ Курмашевичъ, Токтамышъ Курмашевичъ 1528 PWL 114, 116; Alej Kurmaszewicz 1631 RDT 83. Por. ptat. im. Kurmasz (16–17 w.), zob. KURMANOWICZ.

KURMAS(Z)OWICZ: Байрашъ Курмасовичъ, Чыешъ Курмашовичъ 1528 PWL 113. Zob. KURMASZEWICZ.

KUTKOWICZ: Miczko Kuthcowicz 1520 96; Абрагимъ Кутковичъ 1528 ЗЦД 119, Por. n.os. Kutka (< turk. im. Quttu, Quttuq ‘szczęśliwy’) Bask 232.

Autorka monografii zwraca uwagę na fenomen kulturowy pogranicza polsko-litewsko-wschodniosłowiańskiego, na który składa się m.in. nazewnictwo Tatarów, a zwłaszcza ich oryginalne imiona i bogaty zasób nazwisk odimiennych, które kształtowały się na przestrzeni XVI–XVIII wieku. Imiona leżące u podstaw nazwisk są zwierciadłem historii i kultury badanego narodu, są wyznacznikami tożsamości narodowej w sytuacji wieloetniczności i multikulturowości, która w szczególności sposób przejawiała się właśnie na omawianym w monografii pograniczu.

Przedstawiony przez autorkę w rzetelny sposób przegląd problematyki dotyczącej osobowych nazw własnych używanych przez Tatarów litewsko-polskich w ciągu wieków ukazuje, jak ważną rolę pełniły one w języku i kulturze badanej grupy etnicznej. Imiona są środkiem służącym językowej i społecznej komunikacji, niezbędnym w międzyosobowych kontaktach małych i dużych wspólnot, w stosunkach urzędowych, w obrocie prawnym.

L. Dacewicz podkreśliła, jak ważną rolę imiona odegrały w procesie formowania się nazwisk tatarskich. Na bazie imion tworzono formacje patronimiczne, a z biegiem czasu patronimiki przekształcały się w dziedziczone nazwy osobowe – nazwiska. To, jak słusznie zauważa autorka monografii, był i jest nadal najbardziej znany i powszechnie stosowany sposób identyfikacji człowieka w społeczeństwie na całym świecie. Identyfikacja osoby poprzez wskazanie na przynależność do ojca, wyjątkowo do matki, stała się podstawą tworzenia się nazwiska w wielu kulturach świata.

Imiona stanowiły podstawę określonego typu nazwisk. Od początku formowania się systemu nazwenniczego na obszarze pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego upowszechnił się typ jednopokoleniowego nazwiska patronimicznego na *-owicz*. W I poł. XVI wieku był niezwykle popularny wśród szlachty. Ten charakterystyczny dla antroponimii słowiańskiej (polskiej, białoruskiej, ukraińskiej) typ nazwiska (początkowo zwyczajowego, później dziedzicznego) przejęli Tatarzy, którzy osiedlili się na obszarze Wielkiego Księstwa Litewskiego i Korony w XVI–XVIII wieku. Świadczą o tym dobitnie liczne egzemplifikacje przywołane przez autorkę monografii w *Słowniku nazw osobowych*. Proces polonizacji sprawił, na co autorka pracy zwraca uwagę, że z czasem pojawiły się w społecznościach tatarskich nazwiska zakończone na *-ski*, wzorowane na nazwiskach szlachty polskiej.

Dokonana przez L. Dacewicz analiza antroponimii Tatarów litewsko-polskich pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków ogólnych:

1. Antroponimia Tatarów obszaru pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego w znacznym stopniu odzwierciedla cechy antroponimii kraju osiedlenia. Obok polskich elementów derywacyjnych występują elementy wschodniosłowiańskie. Są używane równolegle typowe dla badanego pogranicza derywaty tworzone za pomocą wschodniosłowiańskich sufiksów *-icz*, *-owicz* i derywaty z polskim sufiksem *-ski*.

2. Niezaprzeczalnym walorem recenzowanej pracy jest ukazanie procesów antroponomastycznych w perspektywie czasowej. Takie podejście pozwala na uchwycenie najważniejszych tendencji zachodzących w antroponimii pogranicza.

3. Kolejną cechą pogranicza jest wariantywność struktur nazewniczych na różnych poziomach językowych (wariantywność dotyczy również grafii).

4. Zjawiskiem typowym dla badanego pogranicza jest powstawanie i funkcjonowanie formacji hybrydalnych, łączących w sobie elementy dwóch sąsiednich systemów językowych.

5. W badanych środowiskach tatarskich zarówno męskie, jak i żeńskie nazwy własne uległy daleko idącej sławizacji.

Należy podkreślić, że autorka recenzowanej monografii uwzględniła bogatą literaturę dotyczącą procesu osadnictwa Tatarów w WKL i państwie polsko-litewskim, uwarunkowań politycznych, prawnych i społecznych tego osadnictwa, sytuacji wyznaniowej i językowej. Jest często i adekwatnie przywoływana w tekście recenzowanej monografii. Literatura dotycząca nazewnictwa Tatarów jest znacznie skromniejsza, ponieważ dotąd nie spotkało się ono z szerszym zainteresowaniem ze strony onomastów, zapewne ze względu na skalę trudności, jakich przysparza jego analiza. Tym większa jest wartość podjętego przez L. Dacewicz trudu polegającego na dokumentacji i opisie sposobów identyfikacji społeczności tatarskiej w dawnej Rzeczypospolitej. Niewątpliwą zaletą recenzowanej pracy jest postrzeganie i interpretowanie procesów antroponomastycznych na tle szerokiego kontekstu ekstralingwistycznego.

Na zakończenie warto przytoczyć trafną uwagę autorki recenzowanej monografii, dotyczącą przyszłości tatarskiej grupy etnicznej: „Współcześni badacze dziejów i dziedzictwa kulturowego Tatarów Rzeczypospolitej wyrażają niepokój twierdząc, że ich przyszłość pozostaje wielką niewiadomą. Nie wie dziś nikt, jakie dziejowe burze mogą spotkać przedstawicieli tej nacji u progu XXI wieku. [...] A nawet jeśli Tatarzy, jako mała grupa etniczna, z biegiem czasu ztracą swą odrębność i trwałe miejsce w kulturze polskiej, odejdą z podniesionym czołem i ze świadomością, że uczynili wiele dobrego dla Rzeczypospolitej” (s. 116).

Recenzowana monografia L. Dacewicz ma charakter nowatorski i stanowi cenny wkład w badania nad antroponimią Tatarów litewsko-polskich. Jej wartości w żadnym wypadku nie umniejszają drobne potknięcia natury merytorycznej i technicznej, por. np. zapis występujący w wykazie wykorzystanej literatury (s. 248): Krczyński S., 1938, *Tatarzy litewscy. Próba monografii historyczno-etnograficznej*, „Rocznik Tatarski” nr 3, s. 138–139. Tymczasem monografii S. Krczyńskiego poświęcono cały 3 numer „Rocznika Tatarskiego” (s. 318).

Michał Sajewicz